

יצירת "תו ירוק" למשתלות – בדרך לניהול סביבתי משולב

בקצרה

גיליון אביב 2016 / כרך 7 (1)

30 במרץ, 2016

מיכל ארן

אשכול תכנון ומדיניות, המשרד להגנת הסביבה

נועה שטיינר

אשכול משאבי טבע, המשרד להגנת הסביבה

אלון זינגר

אשכול משאבי טבע, המשרד להגנת הסביבה

ציטוט מומלץ

ארן מ, שטיינר נ וזינגר א. 2016. יצירת "תו ירוק" למשתלות – בדרך לניהול סביבתי משולב. אקולוגיה וסביבה 7(1).

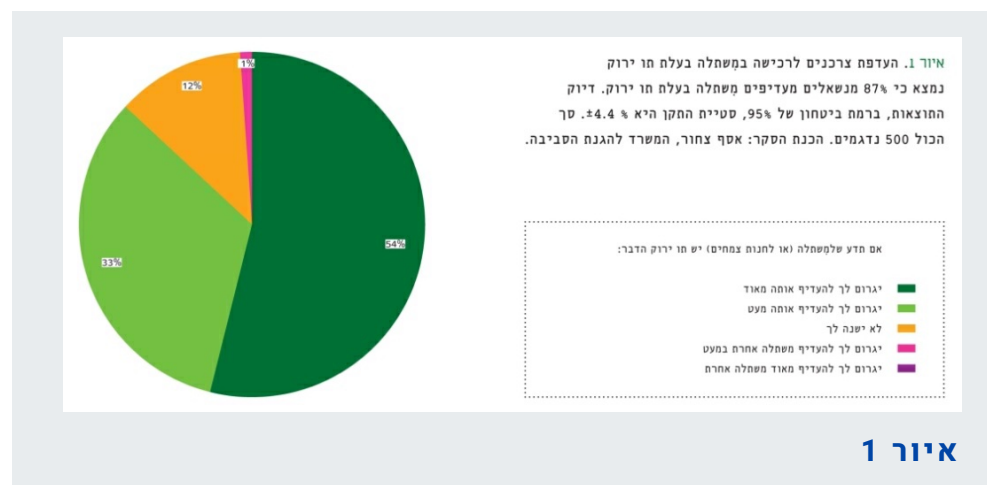
הביקוש למוצרים ולשירותים שנטען לגביהם כי הם סביבתיים יותר, הולך וגדל בשנים האחרונות בזכות העלייה במודעות הסביבתית. בו-בזמן, חל גידול משמעותי במספר העסקים המייחסים למוצר או לשירות שהם מספקים ערכים סביבתיים שהצרכן מתקשה לאמת, כגון "ידידותי לסביבה", "ירוק" ו"אקולוגי".

כדי לסייע לצרכן לזהות מוצר או שירות שהשפעותיהם הסביבתיות פחותות, הקים המשרד להגנת הסביבה את מנהלת "התו הירוק" בשיתוף מכון התקנים. המנהלת מעניקה תו ירוק למבנים שנבנו לפי תקן בנייה ירוקה, ולמוצרים ולשירותים העומדים במפרטים ירוקים שנכתבו בידי ועדות ציבוריות. התו ניתן למוצרים משופרים סביבתית או לעסקים שהוכיחו כי פעלו לשיפור ביצועיהם הסביבתיים, בין השאר על-ידי צמצום צריכת האנרגיה, המים והפסולת, הפחתת השימוש בחומרים רעילים לאדם ולסביבה ומניעת מפגעים סביבתיים נוספים.

אחד מהשירותים שנבדקים במסגרת זו הוא המשתלות, מאחר שהן ממלאות תפקיד חשוב בעיצוב המרחב, הצמחייה והנוף בישראל. למשתלות השפעה רבה על הסביבה: הן בעלות פוטנציאל רב לתרומה סביבתית מחד גיסא, אך בעלות פוטנציאל לגרימת נזקים לסביבה מאידך גיסא. במסגרת פעילותן השוטפת יכולות המשתלות לעודד שתילת צמחייה מקומית, לסייע בצמצום צריכת המים וכן להגדיל את המודעות הציבורית לנושאים סביבתיים בקרב הקהל הרחב, כיוון שהן גוף המקשר בין מכלול גורמים. עם זאת, מעצם פעילותן, משתלות הן גם גורם שעלול להפיץ מזיקים ומינים פולשים, וכן להיות מוקד לרכישה לא מבוקרת או לא הכרחית של חומרי הדברה.

לאור הפוטנציאל הגדול של המשתלות להיות סוכן שינוי סביבתי חיובי שמשפיע גם על הציבור הרחב, פועל בימים אלה המשרד להגנת הסביבה לגיבוש מדיניות בנושא התייעלות סביבתית של המשתלות בישראל באמצעות "תו ירוק". אסדרה רכה מסוג זה יש הזדמנות להטמיע עקרונות של ניהול סביבתי בראייה כוללת במשתלות.

במטרה לבחון את הצורך הציבורי לתו שכזה ערך המשרד להגנת הסביבה סקר להעדפות צרכנים בתחום המשתלות. נמצא כי הידיעה שלמשתלה יש תו ירוק גורמת במידה רבה להעדפתה על פני משתלה ללא תו (איור 1). נמצא גם כי הרוכשים יסכימו לתוספת תשלום של 3–5%, כמו גם לנסיעה במיוחד אל משתלות בעלות תו ירוק. תוצאות הסקר מאששות את הצורך בפעילות לקידום התו הירוק למשתלות.

העדפת צרכנים לרכישה במשתלה בעלת תו ירוק

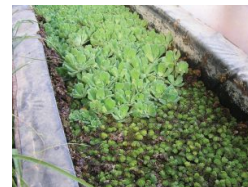
נמצא כי 87% מנשאלים מעדיפים משתלה בעלת תו ירוק. דיוק התוצאות, ברמת ביטחון של 95%, סטיית התקן היא $\pm 4.4\%$. סך הכול 500 נדגמים. הכנת הסקר: אסף צחור, המשרד להגנת הסביבה.

בתחילת ההליך גובשו קריטריונים סביבתיים הרלוונטיים למשתלות בישראל, תוך הליך התייעצות באינטרנט וכן במסגרת שולחן עגול עם בעלי עניין (stakeholders) מהמגזר הפרטי והציבורי. התהליך נעשה תוך שיתוף פעולה עם משתלות שהן גורם מרכזי בעל רצון, ידע ויכולת לערוך שינויים משמעותיים, שישפיעו באופן חיובי על המערכת האקולוגית והסביבה בישראל.

התו הירוק העתידי למשתלות יתייחס למגוון נושאים מהותיים, ובהם:

צמצום הפצה של מיני צמחים פולשים

מינים פולשים עלולים לשנות לחלוטין את המערכת האקולוגית הטבעית. ביכולתם לדכא את המינים המקומיים ולהשפיע על יציבות המערכת כולה, הם עלולים לגרום נזקים כלכליים, כגון פגיעה בתשתיות לאספקת מים, שינוי של תפקודי המערכת האקולוגית ועוד. במסגרת התו הירוק יימנעו המשתלות ממכירה של מיני צמחים פולשים שנמכרים כיום, וכן יעודדו רכישה של מיני צמחים מקומיים. לפיכך, יש לגבש רשימת מינים שיהיו חלופה ראויה בעיני הצרכן, וכן לתת כלים וחומרי הסברה למשתלות תוך העלאת מודעות הציבור לנושאים אלה.

מיני צמחים פולשים הנמכרים במשתלות: איכהורניה עבת-רגל (*Eichhornia crassipes*) או יקינתון המים מימין – בעציץ, ומשמאל – מכסה את פני המים בברכת נתיב שבשרון. במרכז – פיסטיה צפה (*Pistia stratiotes*) וסלביניה גדולה (*Salvinia molesta*)

פעולות למניעת הפצה לא מכוונת של מזיקים לאדם

למשתלות תפקיד חשוב בהתמודדות עם שני מזיקים פולשים עיקריים שמופצים דרכן: יתוש הטיגריס האסייני (*Aedes albopictus*) שמפיץ מחלות, ונמלת האש הקטנה (*Wasmannia auropunctata*) הידועה לשמצה בעקיצותיה. הכנת תכנית טיפול במזיקים לפי הצורך, שתכלול ביצוע ניטור יסודי בכל שטח המשתלה, יצירת נהלים למניעת מים עומדים, טיפול מהיר במוקדי מזיקים חדשים, הדברה בתכשירים מורשים בלבד ועוד, יכולה לצמצם את הפצתם של המזיקים הללו לגינות פרטיות ומכאן גם לצמצם את השימוש בחומרי הדברה.

הפחתת צריכת המים

משתלות הן צרכניות גדולות של מים, אולם עדיין ניכר כי ישנן דרכים רבות להתייעל בתחום זה. התו הירוק העתידי יעודד שימוש במערכות השקיה חכמות, רכישת צמחייה חסכונית במים, יצירת נוהלי עבודה להשקיה נכונה, בניית תכנית הפחתה מתאימה לכל עסק ועוד. כמו כן, התו יעודד משתלות למכור צמחים חסכוניים במים לצורך צמצום צריכת המים הכוללת של הגינות בישראל.

עולה הצורך במציאת איזון נכון בין עידוד פעולות סביבתיות כוללניות לבין השתה של עלויות גבוהות מדי על המשתלות, שמרביתן מוגדרות כעסק קטן או בינוני. אחד הכלים להתמודדות עם האתגר הוא מתן דגש בתו הירוק להתנהלות סביבתית נכונה, ולא דווקא לשינוי תשתית מרחיקי לכת. צעדים אלה ייעלו את הצריכה (כגון מים, חשמל, דלק), ואף יסייעו לצמצום העלויות למשתלה לטווח הארוך, וזאת באמצעות גיבוש תכניות עבודה רב-שנתית נושאיות.

הצלחת התו הירוק למשתלות תלויה בגורמים ובשותפים רבים, בהם משרדי ממשלה רלוונטיים, ובעיקרם משרד החקלאות ופיתוח הכפר, גורמי מקצוע בתחום וכמובן המשתלות עצמן. אנו נמצאים כיום בעיצומו של תהליך למידה במשתלות שמטרתו לשפר את הקריטריונים של התו הירוק, ונמשיך בשיח פתוח עם כלל הגורמים בעלי הניסיון המקצועי והמעשי בתחום לקידום אישור התו. שיתוף הפעולה הוא המפתח להצלחת המהלך, לצמצום המדְרֵךְ הסביבתי (environmental footprint) ולפיתוח שוק משתלות סביבתי ומהימן.
